

РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки юридичних наук, доцентки, доцентки кафедри приватного та публічного права Київського національного університету технологій та дизайну Коваль Ольги Миколаївни на дисертацію Єфіменка Віктора Дмитровича на тему «Правові засади діяльності адвоката у сфері митної справи», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Митна справа є комплексним правовим інститутом, який регламентований нормами різних галузей законодавства, що суттєво ускладнює застосування законодавства України з питань митної справи. Складність, різноманітність та внутрішня суперечливість правового регулювання митної справи зумовлюють виникнення юридичних конфліктів між суб'єктами митних правовідносин, що своєю чергою посилюється протилежністю публічного та приватного інтересу в галузі митного регулювання. За таких умов учасники митних відносин потребують кваліфікованої професійної правничої допомоги, яку здатний надати адвокат як висококваліфікований фахівець, котрий володіє комплексними знаннями у різних галузях законодавства.

Водночас правові засади діяльності адвоката у сфері митної справи в законодавстві України є недостатньо визначеними. Нечітко регламентовано правовий статус адвоката під час оскарження рішень, дій або бездіяльності митних органів у досудовому порядку, а норми щодо статусу адвоката у справах про порушення митних правил є суперечливими. З огляду на це дисертація Єфіменка Віктора Дмитровича на тему «Правові засади діяльності адвоката у сфері митної справи» є вкрай актуальною, своєчасною і має важливе як наукове, так і практичне значення для вдосконалення законодавства України з питань митної справи та про адвокатуру і адвокатську діяльність.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Дисертація Віктора Єфіменка є цілком завершеною та самостійною науковою роботою. Ключові положення дослідження мають високий рівень обґрунтованості, містять наукову новизну, а отримані результати мають вагоме теоретичне та практичне значення.

Автор вдало поєднав використання загальнонаукових (діалектичний, системно-структурний, структурно-функціональний) та спеціальних (формально-юридичний, логіко-семантичний, порівняльно-правовий, моделювання, аналізу та синтезу) методів наукового пізнання, що дозволило йому всебічно проаналізувати правові засади діяльності адвоката у сфері митної справи.

Особливої уваги заслуговує те, що автор обґрунтував, що адвокат є особливим суб'єктом митних правовідносин у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги іншим особам, унаслідок чого залежно від обставин справи може набувати статусу захисника або представника та здійснювати такі види адвокатської діяльності, як консультування, захист і представництво, які характеризуються особливостями, зумовленими правовою природою та комплексним характером митної справи.

Науковою цінністю є запропоноване автором розуміння представництва як виду адвокатської діяльності у сфері митної справи як професійного представництва, що здійснюється в митних органах та судах, а також удосконалене визначення захисту як виду адвокатської діяльності та розуміння гарантій діяльності адвоката у сфері митної справи.

Важливе практичне значення мають сформульовані автором напрями вдосконалення правового регулювання діяльності адвоката у сфері митної справи, зокрема щодо встановлення єдиного підходу до документів, що посвідчують повноваження адвоката; уніфікації термінології («правнича допомога»); визначення статусу адвоката у справі про порушення митних правил; розмежування представництва на законне, професійне та непрофесійне; модифікації законодавчого розуміння поняття «захисник», що потребують

внесення відповідних змін до Митного кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Структура і зміст дисертаційної роботи. Структура дослідження складається зі вступу, трьох розділів, що поділені на сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 178 сторінок. Список використаних джерел містить 169 найменувань.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших в Україні комплексних наукових монографічних досліджень правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи.

Зокрема, у дослідженні вперше обґрунтовано, що важливість діяльності адвоката у галузі митного регулювання обумовлена складністю та різноманітністю застосування законодавства України з питань митної справи, пріоритетністю публічного інтересу та необхідністю мати комплексні знання у різних галузях законодавства; доведено, що адвокат є особливим суб'єктом митних правовідносин; запропоновано визначати представництво адвоката у сфері митної справи як професійне представництво; аргументовано, що ефективне правове регулювання діяльності адвоката у сфері митної справи залежить від узгодженості між нормативно-правовими актами різної галузевої належності.

Автором удосконалено визначення захисту як виду адвокатської діяльності у сфері митної справи та розуміння гарантій діяльності адвоката, а також набули подальшого розвитку наукові положення про комплексний характер митної справи, розмежування понять «професійна правнича допомога» та «правнича допомога», сутність консультування як виду адвокатської діяльності та суперечливе законодавче розуміння поняття «захисник» у справах про порушення митних правил.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

Положення дисертації відображено у трьох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, визнаних МОН України, та шести

тезах доповідей, оприлюднених на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Наукові публікації автора цілком відповідають вимогам п. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Після перевірки матеріалів дисертації не знайдено жодних порушень академічних стандартів. Автор ретельно стежив за дотриманням правил авторського права й уникнув плагіату. Усі використані ним джерела належно зазначені в роботі.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Хоча дисертація є якісно виконаною науковою роботою, а аналіз наукових публікацій автора дозволяє зробити висновок, що основні положення, висновки й рекомендації відповідають спеціальності 081 «Право», наявні певні положення, які потребують більш детального аналізу та подальшого дослідження.

Після аналізу дисертації Віктора Єфіменка можна вказати на декілька ключових дискусійних моментів та зауважень.

1. Характеризуючи адвоката як суб'єкта митних правовідносин, автор серед його ознак називає те, що адвокат є «опосередкованим суб'єктом митних відносин», водночас в інших положеннях роботи стверджує, що за умови належно оформлених повноважень адвокат «стає самостійним учасником митних правовідносин». Ці дві тези перебувають у певній логічній напрузі: залишається не до кінця з'ясованим, чи виступає адвокат носієм власної митної правосуб'єктності. Автору варто було б чіткіше розкрити співвідношення понять «опосередкований» та «самостійний» суб'єкт і визначити, у яких саме межах адвокат діє від власного імені, а в яких – виключно від імені та в інтересах клієнта.

2. Слушно критикуючи термінологічну неузгодженість Митного кодексу України, автор кваліфікує як істотним недоліком правотворчої техніки те, що адвокат може виступати представником особи, яка притягується до

відповідальності, і захисником свідка. Пропонуючи закріпити, що захисником може бути виключно адвокат щодо особи, яку притягують до відповідальності, автор залишає відкритим питання про те, яким терміном і в межах якої функції слід позначати адвоката, що надає допомогу свідку. Розмежування саме функцій, а не лише уніфікація термінології, посилює аргументацію.

3. Запропоноване автором розмежування представництва на законне (здійснюється батьками, опікунами, піклувальниками), професійне (здійснюється адвокатами) та непрофесійне (здійснюється іншими особами) побудоване, як видається, на двох різних критеріях поділу одночасно: за підставою виникнення повноважень (закон – для законного) та за професійною ознакою (для професійного й непрофесійного). Унаслідок цього категорії частково перетинаються: законне представництво також може здійснюватися непрофесійним суб'єктом. Доцільно було б або обрати єдиний критерій поділу, або обґрунтувати багаторівневу класифікацію, а також пояснити, чи не призведе запропоноване розмежування до обмеження права особи на вільний вибір представника у сфері митної справи.

4. Визначаючи консультування як самостійний вид адвокатської діяльності, автор водночас зазначає, що воно є «основою та складником» таких видів, як представництво та захист. Варто було б уточнити співвідношення цих категорій – зокрема, чи не є консультування радше наскрізною (функціональною) складовою будь-якого виду професійної правничої допомоги, ніж окремим видом поряд із захистом і представництвом. Потребує додаткового обґрунтування й теза про те, що під час консультування дії адвоката мають значення «виключно у межах» відносин з клієнтом, оскільки результат консультування (правова позиція адвоката) може набувати зовнішнього юридичного значення у відносинах із митними органами.

Ці зауваження не зменшують наукової цінності роботи, а є виключно порадами для подальшого дослідження в майбутніх роботах автора. Дисертація, безумовно, відкриває простір для дискусії, особливо щодо оптимальної моделі правового регулювання діяльності адвоката у сфері митної справи та забезпечення узгодженості між нормативно-правовими актами різної галузевої

належності. Більш детальний аналіз практичних наслідків запропонованих змін до законодавства та зарубіжного досвіду міг би зробити роботу ще більш цінною.

Загальний висновок. Дисертація Єфіменка Віктора Дмитровича на тему «Правові засади діяльності адвоката у сфері митної справи» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами й доповненнями). Дисертація є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей правових засад діяльності адвоката у сфері митної справи та формуванні напрямів їх удосконалення. Єфіменко Віктор Дмитрович – автор дисертації на тему «Правові засади діяльності адвоката у сфері митної справи» – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензентка:

кандидатка юридичних наук, доцентка
доцентка кафедри приватного та публічного права
Київського національного університету
технологій та дизайну

 Ольга КОВАЛЬ

